

Istoriko knygoje – nežinomi faktai apie partizanų vadą

KNYGŲ LENTYNA

Rodas, kad apie Adolfo Ramanausko-Vanago asmenybę ir jo vaidmenį pasipriešinimo kovose atrasta nemažai atsakymų, bet susidomėjimas šio žmogaus gyvenimo istorija nebėsta. Vos pasirodžius istoriko Arvydo Anušausko knyga „Aš esu Vanagas“, išleista 6 tūkst. tiražu, greitai išgrubstata. Ne tokį gausus pakartotinis leidimas – taip pat balgia išskėti.

Audinga SATKŪNAITĖ

LEIDINIO UŽKULISIAI

Istoriko A. Anušausko knyga „Aš esu Vanagas“ skirta A. Ramanausko-Vanago 100-osioms gimimo metinėms paminėti. Knygos autorius Kupiškėje pristatytas leidinį pabrėžė, kad ji nėra biografinė, o paremta tyrimu. Knygoje taip pat galima rasti partizanų vado A. Ramanausko-Vanago pagrindinių biografijos faktų – kur jis gimė, mokėsi, kaip prabėgo vaikystės metai ir pan.

„Didžioji dalis knygos yra tyrimas, atsakantis į klausimą, kas atsiriko A. Ramanauskui-Vanagai tada, kai jis buvo sulaukytas. Tam reikėjo pasiūlyti įvairių sričių specialistų pagalbą, kuri ypač buvo reikalinga nagrinėjant tam tikrus dokumentus. Skaityti pažodžiui KGB, Sąjunga ir kitų okupuotų dokumentų negalima, juos reikia tyrinėti ir suprasti, kas iš tiesų slypi po paralytais žodžiais“, – kalbėjo A. Anušauskas.

Prieš metus kelti klausimai ir viešai diskutuoti, kad A. Ramanauskas-Vanagas tariamai buvo saugumo agentas, dalyvavo holokauste. Tiesiai A. Anušauskas sau kėlęs tikslą išsiaiškinti, kaip buvo iš tiesų.

„Aš radau dokumentus, pagrindinės visai kitas istorijas, ir jų nereikėjo labai toli ieškoti. Tik išsivys dešimtmėsčius jie buvo ignoruojami ir apseimami, nes apie tokias žmones, kaip A. Ramanauskas-Vanagas, reikėjo visai kitokią pasakojimą. Kalbėdami apie A. Ramanauską-Vanagą ir pasipriešinimą okupacijai, mes paikai suprantame, kad egzistuoja ne tik pasipriešinimo kovų istorija, bet ir jo niokio istorija, dezinformacija“, – pabrėžė istorikas.

Rašytas knyga A. Anušauskas rėmėsi ne tik įvairiais dokumentais, bet ir gyvų asmenų, pažinusių partizanų vadą, liudijimais. Anot autoriaus, be jų pagalbos, ypač A. Ramanausko-Vanago dukros prisiminimų, knyga būtų buvusi visai kitokia.

NUOLAT IEŠKOMAS

Partizanų vadas A. Ramanauskas-Vanagas buvo mokytojas, atsakingas už rankų darbus berniukams, fiziką, matematiką. A. Anušausko tikinimu, sovietiniame aukščiųjų mokytojų teisei Vanagas sakęs, kad saugumas jį visada bėdė veržė, ir tai buvo viena iš priežasčių pasitraukti į pa-

Dar nepasidėjus istoriko Arvydo Anušausko knygos „Aš esu Vanagas“ pristatymui, autorius tūpsu kupiškėnai, norėję gauti autografą.

Ant knygos „Aš esu Vanagas“ viršelio yra partizanų vado Adolfo Ramanausko nuotrauka, kur jis mikoose jaunai fotografai pozuoja su partizanų priklaikiuotais aglėnėjusiais vanagais. Reigijos Vilniūkienės nuotrauka.

sipriešinimą. Anot istoriko, teismo protokole užfiksuoti visai kiti partizanų vado žodžiai nei jis titarė. Šį neatitinkimą A. Anušauski padėjo išsiaiškinti prokuroras, dalyvavusio teismo posėdyje, įrašė.

Anot knygos autoriaus, žmonės, kurie pažinojo A. Ramanauską-Vanagą, pasakė, kad partizanų vado tiesiog neatpažintų. „Ivairios klastotės egzistavo ne tik udarant bylą, bet ir tiesiai su viešinio teismo metu“, – akcentavo istorikas.

Pasak jo, A. Ramanauskas-Vanagas, kuris 1947 metais buvo išrinktas Dainavos apygardos vada, iš kitų vadų taip pat išsiskyrė. Pirmas jo pareikšimas buvo apie tai, kad jis viską padarys, kad nebūtų atsaitiktinių nekaltų ir aukų.

„Sovietinė pusė naudojo visus priesmones sunaikinti pasipriešinimą, agentų smogikų rankos buvo atšiltos, jiems negaliojo jokie sovietiniai įstatymai.“

Nukelta | 11 p.

Adolfo Ramanausko asmenybė kupiškėnų nepuliko abarjngų. Autorės nuotrauka.

Istoriko knygoje – nežinomi faktai apie partizanų vadą

Atkelto iš 7 p.

„Norint sunaikinti A. Ramanauską, KGB siuntė partizanų uniformomis persirengusius žudikus, sprogstamuosius paketus, užmiuotą spausdinimo mašinėlę ir kt. Agentams buvo duota užduotis Vanagą iš karto nušauti be jokių teismo procesų ir suėmimo“, – pasakojo A. Anušauskas.

Anot istoriko, Vanago iekkota nuolat, išista dešimtmetį. Persekiota ir jo žmona Birutė Mažekaitė-Ramanauskienė, kilusi iš nepriklausomybės kovų savanorio šeimos. 1951 metais sovietinis saugumas susekė žmones pėdsakus ir pradėjo likvidavimo operaciją.

„Birutė iš šeimos jau buvo pasitraukusi ir slapstėsi kartu su vyru arba pas kitus asmenis. Buvo suimtos dvi seserys, motina spėjo pabėgti, taip pat ir tėvas, tačiau jis po kelių mėnesių buvo sužeistas ir suimtas, kai bandė grįžti į savo ūkį. Randama informacija, kad tėvas 1953 metais mirė Kazanės kašėjime, kuris buvo paverstas psichiatrine ligonine. Žmonės kankinami dažnai išprotėdavo ir buvo uždaromi toje ligoninėje. Į Lietuvą ar į kitus kraštus jie iš ten nebegrįždavo“, – kalbėjo A. Anušauskas.

PATEKO Į SPĄSTUS

Pasak istoriko, A. Ramanausko-Vanago žmonos šeima buvo išardyta ir sunaikinta. Čia dalyvavo KGB 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas Nachmanas Dušanskis, organizuodavęs ir agentus smogikus. Jis taip pat parengė planą dėl Vanago sulaukymo operacijos.

A. Anušauski pavyko identifikuoti penkis žmones, kurie prisidėjo prie brutalių A. Ramanausko kankinimo istorijos. Tai N. Dušanskis, du kankinimo vykdytojai Nikolajus Šabalinas ir Gilelis Blochas, o organizatoriai buvo Jakovas Sinicinas ir Leonardas Martavičius.

Vanaga po ilgo slaptumo 1956 metais išdavė Antanas Urbonas.

„Jis kartais klaidingai vadinamas A. Ramanausko kursoku karo mokykloje, tačiau šie žmonės nieko bendro neturėjo. Tiesiog Urbono gimėnis buvo iš tų pačių kraštų, kur partizanavo A. Ramanauskas, todėl jam kartą kitą teko su partizanų vadu susidurti“, – sakė knygos autorius.

Jo pasakojimu, šiam agentui saugumas 1952 metais buvo davęs pinigų, kad jis Kaune pasistatytų namą, kuris buvo tarsi gaudyklė. Namas pastatytas tikintis, kad Vanagas kada nors jį užsuks, ir tuomet agentas jį galės perduoti saugumui. Į šiuos spąstus A. Ramanauskas pateko po ketverių metų.

„Daugybę metų Vanago pažįstami buvo klaidinami, kad Kaune yra saugi vieta“, – satskleidė istorikas.

APTIKO ŽUDIKO PĖDSAKUS

A. Anušausko teigimu, byloje rasti įrašai padėjo atskleisti, kada vyko A. Ramanausko kankinimas. Vienas jų sako, kad sulaukytasis iš

Arvydas Anušauskas. Audingos Satkūnaite's nuotrauka

tas, kad tai įvyko spalio 12 d. 15 val. „Tai rodo, kad jis kankintas apie dvi valandas. A. Ramanauskas pirmą kartą buvo atvežtas į kalėjimą ir nufotografuotas. Byloje liko vienintelė Vanago fotografija, kurioje nematyti jokių kankinimo žymių. Dokumentų klastotėse teigiama, kad partizanų vadas susižalojo pats nuo kameros lango nuėmęs varinį kabliuką, kurį ištiesino ir pagaland“, – sakė A. Anušauskas.

Lietuvos teisminės medicinos ekspertai nustatė, kad dauguma sužalojimų galėjo būti padaryti žirkliėmis.

Anot istoriko, po kankinimų į Lukiškių ligoninę Vanagas pateko be sąmonės. Jį medikai gavimo kelias valandas, buvo atlika sudėtinga operacija.

„Aptikus A. Ramanausko palaiukus, antropologai aptiko skirtingo diametro šėlis diržius kaulkolėje, ties akimi. Smūgių būta tokių stiprių, kad jie kaulkolėje tiesiog paliko kaurymes. Vanagas po sužalojimų labai sunkiai stojosi ant kojų. Į kalėjimą jis buvo gražintas vos po kelių savaičių, nė nepagydytas iki galo. O jį tardymus nešėtas tiesiog su neštuvais“, – kalbėjo knygos autorius.

A. Anušausko tikinimu, A. Ramanauskui buvo pavykę išsireikauti susitikimą su dukra kašėjime. Jis įvyko 1957 metų rugšėjo 11 dieną ir truko maždaug pusvalandį. Anot istoriko, dukra prisimena, kad tėvas tuomet jau uždavęs keletą klausimų apie mokslus, o vėliau – jie žiūrėdami istorias į kitą tylėjo. „Tai retas atvejis, bet tai nėra atsitiktinumas ar KGB humanizmas. Jiems iš A. Ramanausko reikėjo vieno dalyko, kad jis teisme pasakytų, kad nebuvo kankinamas, o bandė nusižudyti. Tą jis ir padarė“, – dėstė A. Anušauskas.

Anot jo, antropologai nustatė, kad iki mirties bausmės įvykdymo Vanagas dar kartą buvo žiauriai sumuštas. Per tą laiką namiškiams pavyko perduoti žinia, kad jis gyvas.

A. Ramanausko būdėliu 1957 metų lapkričio 29 dieną tapo Vasiljus Podoroga. Jau tiegius knygai A. Anušauskas jo pėdsakus aptiko Ukrainoje.

V. Podoroga būdamas peniunktas buvo įdarbinas KGB politikos dūrininku, o 1991 metais